

Vrouwen in de journalistiek

Moniek Poerstamper
Marjolein Knuit
Vak: Visie
Docent: Nico Kussendrager
Minor journalistiek HU, collegejaar 2004-2005

Inleiding

De journalistiek is momenteel onderhevig aan veel kritiek, die zich vooral uit in beschuldigingen over het ontoegankelijke en onpersoonlijke karakter van de journalistiek. Want met de afschaffing van het dagbladzegel in de negentiende eeuw werd de journalistiek weliswaar minder elitair, maar niet minder masculien. De afgelopen eeuwen maakte het mannelijke geslacht namelijk de dienst uit in de journalistiek, zo betoogt ook journalist Mark Deuze in een column in de Volkskrant. Volgens hem bedacht de man ooit alle regels en criteria die vandaag de dag nog steeds gelden en ook gehanteerd worden. Dat heeft geresulteerd in een berichtgeving die snel, hard en oppervlakkig is, waarin veel lezers en kijkers zich niet in kunnen vinden. Vooral vrouwelijke lezers lijken het oneens met de manier waarop de krant tegenwoordig wordt samengesteld. Een experiment van de Haagsche Courant waarbij de voorpagina één dag door vrouwen werd gemaakt, maakte duidelijk dat het vrouwelijke geslacht andere keuzes in nieuwsselectie maakt dan het mannelijke. Dit roept de vraag op of de nieuwscriteria van vandaag niet achterhaald zijn en of zij misschien aan vervanging toe zijn. In deze paper willen we bekijken wat de werkelijke verhouding is tussen mannen en vrouwen in de journalistiek. Daarnaast willen wij ingaan op de achtergrond van deze verschillen in journalistieke opvatting. Ten slotte behandelen we de vraag wat en of er überhaupt iets gedaan moet worden aan de dominante positie van mannen in de journalistiek.

1. De verhouding M/V in de journalistiek

De dominantie van mannen in de journalistiek, zoals Mark Deuze die beschrijft, zou logischerwijs betekenen dat vrouwen in deze bedrijfstak ondervertegenwoordigd zijn. In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe de verhouding tussen mannen en vrouwen in de journalistiek precies ligt.

- Volgens de statistieken

Vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt

Op de arbeidsmarkt als geheel kunnen we zien dat, hoewel de arbeidsdeelname van vrouwen in de laatste decennia is toegenomen, vrouwen nog steeds ondervertegenwoordigd zijn. In 2001 werkte 53% van de vrouwen, wat betekent dat het aandeel van vrouwen in de werkzame beroepsbevolking ligt op 40%. Ook stijgt het aandeel van vrouwen in hogere en wetenschappelijke beroepen. In 1994 was dit percentage nog 33, maar in 2001 is het opgelopen naar 38%.

Een sterke toename is ook te ontdekken op het gebied van management. In 2001 is 26% van de managers in hogere en wetenschappelijke beroepen vrouw. In 1994 was dit nog maar 14%. Toch blijven vrouwen in managementposities ondervertegenwoordigd. De *Emancipatiemonitor 2002* zegt hierover: “Deze ondervertegenwoordiging van vrouwen in het management wordt vaak toegeschreven aan diverse belemmeringen die vrouwen in hun loopbaanontwikkeling ondervinden. Samengevat vormen deze het zogeheten ‘glazen plafond.’”

In vergelijking met andere EU-landen ligt Nederland op het gebied van het vrouwelijke aandeel in de arbeidsmarkt in de middenmoot. Dit onderzoek definieert arbeidsdeelname als werkende personen (*1 uur of meer*) in % van de bevolking van 15-64 jaar, waardoor de Nederlandse arbeidsdeelname hoger ligt dan zojuist vermeld. Nederland kwam hiermee in 2000 op een arbeidsdeelname van vrouwen van 63%. De Scandinavische landen Denemarken en Zweden hebben het hoogste percentage werkende vrouwen namelijk 72 en 70%. Het mediterrane gedeelte van Europa met daarin Italië, Spanje en Griekenland heeft een lagere vrouwelijke arbeidsdeelname, namelijk gemiddeld 40%.

Verder valt op dat Nederland ten opzichte van andere EU-landen veel deeltijdwerkers kent. Van de werkende beroepsbevolking werkt 41% in deeltijd. Bijna driekwart van deze deeltijders is vrouw. Uit onderzoek blijkt dat dit sterk samenhangt met de komst van kinderen. Na de geboorte van het eerste kind blijft 32% van de vrouwen hetzelfde aantal uren werken, 25% stopt en 44% gaat minder uren werken. Hier staat tegenover dat bij 90% van de mannen geen verandering optreedt in het arbeidspatroon; zij blijven werken, voor evenveel uren als voorheen of soms zelfs meer.

De positie van de vrouw in de journalistiek

De gegevens die bestaan over het aantal vrouwen dat in de journalistiek werkt komen grotendeels uit drie onderzoeken. In de eerste plaats is er de telefonische enquête die Mark Deuze heeft gehouden in 2002 onder 1010 journalisten. Deze representatieve steekproef laat zien dat het aandeel van vrouwen onder de ondervraagden 34% is. Naast geslacht heeft Deuze ook gevraagd naar leeftijd. Het merendeel van de vrouwen - namelijk 67% - blijkt tussen de 31 en de 50 jaar te zijn.

Hiernaast was 11% onder de 20 en 22% boven de 50. Op het gebied van opleiding zien we dat 44% van de vrouwelijke journalisten van het hbo komt, 28% heeft een universitaire opleiding genoten en 23% komt van het mbo of heeft alleen een middelbare schoolopleiding.

Een ander onderzoek is de Enquête Beroepsbevolking (EBB) 1999/2000 van het CBS. Onder de respondenten uit deze steekproef bevinden zich iets meer vrouwen, namelijk 39%. Qua leeftijd komen vrouwen in beide enquêtes min of meer overeen. Het opleidingsniveau verschilt in de zin dat in de EBB meer vrouwen alleen een mavo/havo/vwo diploma heeft.

Voortbordurend op deze twee onderzoeken heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) de enquête Vrouwen in de Media (VIM 2002) uitgevoerd. Hiervoor zijn 64 redacties benaderd, waarvan er 57 respons hebben gegeven. Het SCP heeft veel van de uitkomsten van het onderzoek van Deuze aan de hand van deze enquête bewerkt. Resultaten van dit onderzoek zijn onder andere:

- Vrouwelijke journalisten hebben over het algemeen minder ervaring dan hun mannelijke collega's. Bij vrouwen ligt de ervaring in jaren gemiddeld op 10,5 en bij de mannen gemiddeld op 16 jaar.
- Minder vrouwen hebben een vast contract, namelijk 59% tegenover 72% van de mannen.
- Van de vrouwelijke journalisten werkt 26% in deeltijd, terwijl 8% van de mannen dit doet; een fenomeen dat in de hele arbeidsmarkt terug te zien is.
- Ongeveer evenveel mannen als vrouwen werken als freelancer - 20%.
- Het aandeel van vrouwen in de journalistiek verschilt drastisch per medium: bij de landelijke televisie, radio en bij publiekstijdschriften werken relatief veel vrouwen (50%, 40% en 46%), bij landelijke en regionale dagbladen is het aandeel van vrouwen veel kleiner (26 en 21%).
- Het aandeel van vrouwen onder alle leidinggevenden bedraagt 22%, opmerkelijk genoeg ligt dit percentage onder de jongere journalisten (tot 40 jaar) veel hoger, namelijk 45%.
- Er zitten relatief weinig vrouwen in hoofdredacties; bij de landelijke dagbladen is 10% van de hoofdredactie vrouw, bij regionale dagbladen is dit percentage maar 4.
- Er zitten bijna geen vrouwen in raden van Bestuur (1, 4%) en slechts enkelen in Raden van Commissarissen (10,6%) van uitgeverconcerns, dochtersmaatschappijen en zelfstandige dagbladen.
- In de verschillende besluitvormende lagen kunnen we zien dat 34% van de chefs bij nieuws- en actualiteitenprogramma's op radio en tv vrouw is, maar dat maar 20% een stapje hoger in de hiërarchie staat, namelijk bij de hoofdredactie.

In de slotbeschouwing van Midden in de media: Meer vrouwen in de journalistiek, waarin deze SCP-enquête staat beschreven, komen twee belangrijke vragen aan de orde:

“Allereerst kan de vraag worden gesteld hoe het komt dat zo weinig vrouwen doordringen tot topfuncties in de nieuwsmedia, terwijl ze wel doorstromen naar cheffuncties. Zijn er specifieke belemmeringen om hogerop te komen in de organisatie? De volgende vraag is of de hier geschetste ontwikkelingen zich in de toekomst zullen doorzetten. Zal de grote instroom van vrouwelijke

journalisten er toe leiden dat ook op de hogere niveaus vrouwen zullen werken of, in samenhang met de eerste vraag, zullen er belemmeringen (blijven) bestaan die de doorstroom stagneren?”

Navraag bij de School voor Journalistiek in Utrecht wijst erop dat de grote instroom van vrouwen in de journalistiek in ieder geval niet stagneert. De opleiding journalistiek telt hier 752 vrouwelijke tegenover 478 mannelijke studenten. Of deze nieuwe generatie journalistes door zal stoten naar de hoofdredacties blijft echter de vraag.

- **Volgens de kenners**

Cisca Dresselhuys, hoofdredactrice van het feministische maandblad *Opzij* gelooft niet erg in de ondervertegenwoordiging van vrouwen in de journalistiek. Wanneer zij geconfronteerd wordt met de column van Mark Deuze over de dominante positie van mannen in de journalistiek volgt het nuchtere antwoord: “Als je het mij vraagt, kletst die meneer een beetje uit zijn nek. Op redacties zitten tegenwoordig hartstikke veel vrouwen. Die zitten allemaal leuk hun werk te doen en stukken te schrijven die allemaal in de krant komen.”

Dresselhuys erkent wel dat er in de journalistiek weinig vrouwen op leidinggevende posities zitten: “De meeste Nederlandse kranten hebben wel een vrouw als adjunct-hoofdredacteur, maar nog geen vrouwelijke hoofdredacteur.” Het glazen plafond noemt zij niet als reden. “Die vrouwen vinden het net niet leuk genoeg om voor te vechten. Ze vinden het mooi om adjunct te zijn en denken ‘als ik verder ga, houd ik dan nog een persoonlijk leven over, kan ik het dan nog wel combineren met een gezin?’.”

Toch treft volgens Dresselhuys de mannelijke collega’s ook wel wat blaam: “Het ligt ook wel aan de mannen hoor, ze vinden zo’n baan zelf veel te leuk. Ze gaan heus niet een stukje opzij en zeggen ‘goh wil jij eens?’.”

Mark Deuze is al eerder aan bod gekomen doordat hij uitvoerig onderzoek heeft gepleegd naar de verhouding tussen mannen en vrouwen in de journalistiek. Het gebrek aan vrouwen in het vak doet volgens hem afbreuk aan de kwaliteit van de hedendaagse journalistiek. Over de hele beroepsgroep is tweederde van de journalisten man, concludeert Deuze. Wel signaleert hij een verbetering: “Van journalisten onder de dertig jaar is de meerderheid vrouw.” Toch ziet hij op de korte termijn weinig verandering: “alle journalisten van boven de dertig jaar zijn voor de meerderheid mannen en daar komt nog bij dat in het doorstromen van journalisten naar topposities bijna geen vrouwen voorkomen.”

Het journalistiek landschap is volgens hem nog lang niet zo ‘vrouwelijk’ als Dresselhuys doet voorkomen. Op redacties zitten weliswaar steeds meer vrouwen, maar die worden vaak nog steeds niet voor vol aangezien door hun mannelijke collega’s, omdat zij zich meer richten op achtergrond en alledaags nieuws: “hard” nieuws over het algemeen hoger aangeslagen dan dergelijk “zacht” nieuws. Daar komen we in hoofdstuk vier nog op terug. Daarnaast zegt de vrouwelijke meerderheid

op Nederlandse journalistieke opleidingen ook niet veel over een verandering binnen dit beeld, aangezien Deuze signaleert dat nog steeds 60 tot 70% van alle journalisten man is.

Hoewel het rapport van de SCP een positieve ontwikkeling in de doorstroom van vrouwelijke signaleert, is Deuze daar wat voorzichtig in. Hij vraagt zich nadrukkelijk af waar die vrouwen dan precies doorstromen. In tegenstelling tot Dresselhuys denkt hij niet dat de afwezigheid van vrouwelijke hoofdredacteuren van Nederlandse dagbladen betekent dat het vrouwen aan ambitie ontbreekt. “Dat is niet alleen omdat vrouwen allemaal kinderen krijgen of zo, dat doet tegenwoordig in Nederland niemand meer, maar dat heeft vooral te maken met de beste arbeidsomstandigheden: dat je je lekker voelt waar je werkt,” meent Deuze. Daarom kiezen vrouwen voor een vrouwvriendelijkere werkplek dan een dagbladredactie: de krant is nog steeds een meneer.

2. Verschillende visies op de mannelijke dominantie binnen de journalistiek

Al uit de verschillende reacties van gezaghebbende journalisten op de cijfers in hoofdstuk 1 blijkt dat er geen algehele overeenstemming bestaat over de aard van het probleem - en de vraag of er überhaupt wel een probleem bestaat. In dit hoofdstuk zullen diverse visies op de mannelijke dominantie en de daaruit voortkomende ondervetegenwoordiging van vrouwen in de journalistiek aan de orde komen. Wat is nu precies het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke journalisten; gaan zij anders te werk? Hoe moet de krant veranderen zodat deze ook vrouwen aanspreekt?

Voor zover plaats aan de perstafel

De discussie over de rol van vrouwen in de journalistiek is niet van de laatste paar jaren. Al in 1986 kwam het boek *Voor zover plaats aan de perstafel* uit, dat de positie van vrouwen in de dagbladjournalistiek bespreekt. Een historisch werk dat er vooral vanuit gaat dat “de krant nog altijd een meneer is” - of dat in ieder geval was in 1986.

In de visie van de schrijfsters Diekerhof, Elias en Sax is het vooral de mannelijke belevingswereld die geldt als norm voor wat nieuws is en wat niet. “Nieuws wordt niet alleen door mannen verslagen, het wordt ook door hen in een context geplaatst en becommentarieerd, zij maken bovendien uit wat en wie relevante bronnen zijn.” Vervolgens kan al snel geconstateerd worden dat die relevante bronnen meestal ook mannelijk zijn. Op deze manier wordt het nieuws geheel gedefinieerd door “the white heterosexual middleclass man”, aldus Diekerhof &co.

Aan de hand van verschillende interviews die de schrijfsters van *Voor zover plaats aan de perstafel* hebben gehouden met vrouwelijke journalisten bevonden zij dat de vrouw zich vaak aanpast aan de nieuwsdefinitie van haar mannelijke collega. De geïnterviewde journalisten noemden vooral de volgende zes punten van kritiek op hun krant:

- De selectie en vorm van het nieuws; veel vrouwen vonden dat de krant doorgaans gevuld is met veel te veel feiten. Het ‘waarom’ komt nauwelijks aan bod. Vooral de Haagse politiek werd genoemd als bron van ergernis: mannelijke journalisten zouden helemaal in deze wereld opgaan en parlementair nieuws wordt altijd geplaatst. De vrouwelijke journalisten zien liever wat meer achtergrondartikelen over cultureel of ‘human interest’.
- Berichten die expliciet over vrouwen gaan komen niet vaak in de krant. Met een beetje geluk komt het aan bod op de vrouwenpagina, maar meestal belandt het gewoon in de prullenbak. Ook ‘zacht’ nieuws (bijvoorbeeld over opvoeding en onderwijs) wordt gezien als een vrouwnieuws. Per krant wordt hier verschillend mee omgegaan; op sommige redacties heet dit nieuws ‘human interest’, op andere zijn deze onderwerpen een specialisatie geworden.
- Over de vrouwenpagina zijn de meningen verdeeld. Sommige redactrices zijn er tegen omdat ze de pagina zien als een bevestiging dat de krant een masculiene waarde is, anderen vinden het verstandig als de pagina blijft, omdat er anders helemaal geen ruimte voor vrouwenonderwerpen over blijft.

- De bronnen die in de krant aan bod komen zijn overwegend mannelijk. Hierdoor worden problemen in de eerste plaats altijd door mannen gedefinieerd. Veel redactrices denken wel dat ze als voordeel hebben bij mannelijke informanten; ze zouden meer los krijgen dan een mannelijke collega.
- Weinig interesse voor de vrouwelijke sekse; de krant wordt geschreven in de hij-vorm. Veel vrouwelijke journalisten vinden in de krant ook nog regelrecht seksisme.
- Lezersonderzoeken worden vaak niet serieus genomen. Uit veel van deze onderzoeken blijkt dat bijlagen met relatief veel zacht nieuws goed scoren, maar dit wordt genegeerd door de hoofdredactie.

We moeten hierbij goed in het hoofd houden dat de interviews waaruit deze punten naar voren komen meer dan twintig jaar geleden gehouden zijn. Tegenwoordig geven veel kranten wekelijkse bijlagen uit die meer achtergrondverhalen en zacht nieuws bevatten (AD Magazine, Volkskrant Magazine etc.). De vrouwenpagina bestaat ook niet meer als zodanig. Wel hebben veel kranten gezondheids- of human interest pagina's die waarschijnlijk bij vrouwen goed aanslaan.

De auteurs van *Voor zover plaats aan de perstafel* concluderen dat, ondanks het feit dat kranten al relatief lange tijd vrouwen in dienst hebben, de journalistiek (in 1980!) nog steeds een mannenberoep is. Er is sprake van een vicieuze cirkel in die zin dat mannelijke journalisten uitgaan van hun mannelijke belevingswereld, waardoor de krant een mannelijk wereldbeeld reflecteert. Hier komt nog bij dat de bronnen die aangeboord worden ook vaak mannen zijn.

Om de deze vicieuze cirkel te doorbreken doen de auteurs verschillende aanbevelingen, die vooral betrekking hebben op het personeelsbeleid van kranten. Zij pleiten voor positieve discriminatie jegens vrouwelijke sollicitanten, zodat er meer vrouwen bij de krant aan het werk kunnen. Ook vinden zij dat minstens de helft van de stagiaires uit vrouwen moet bestaan. Vrouwelijke journalisten moeten gestimuleerd worden om ook op niet-traditionele vrouwenredacties te gaan werken, aldus *Voor zover plaats aan de perstafel*.

Hiernaast zou het zwangerschapsverlof voor vrouwen uitgebreid moeten worden en moeten er meer cursussen voor vrouwen komen, die gericht zijn op het werk bij de krant en op de loopbaan.

Cisca Dresselhuys

Een tegenaanval op de enigszins pessimistische kijk op de positie van de vrouw in de journalistiek van Diekerhof & co komt van Cisca Dresselhuys. In haar loopbaan heeft ze weinig last gehad van de mannelijke dominantie in de journalistiek. "Ik heb jarenlang bij een gewerkt en dan ligt het misschien aan mijn autoritaire instelling, maar ik heb daar heel vaak dingen in de krant weten te krijgen die ik belangrijk vond. Het kon mij dan niet zo erg veel schelen of mijn chef dat anders zag."

De onderwerpen die Dresselhuys belangrijk vond hadden wel vaak betrekking op vrouwen. "In het begin van de tweede feministische golf werkte ik bij Trouw en ik heb daar de hele vrouwenemancipatie als het ware binnengedragen. En dan kun je zeggen dat vrouwen vaak de

zachte nieuwsberichten schrijven, maar dit was behoorlijk hard.” In deze emancipatiegolf mochten veel dingen onthuld worden die vroeger volgens Dresselhuys meestal in de doofpot bleven: “Veel verkrachting, veel incest, het was misschien geen oorlog maar ook zeker niet de laatste mode waarover ik berichtte.” Wel moet ze toegeven dat deze onderwerpen maar weinig op de voorpagina terechtkwamen, met uitzondering van een aantal ludieke acties van de Dolle Mina’s. “Vrouwen die met een blote buik een congres binnen renden, of de redactie van Margriet bezetten, Dolle Mina’s die alle urinoirs in Amsterdam met een roze strik dichtbonden: dat is natuurlijk geweldig fotomateriaal. En die foto’s halen de voorpagina wel.”

Dresselhuys denkt dat veel vrouwelijke journalisten voor onderwerpen kiezen die dicht bij hen liggen. “Ik kan me voorstellen dat vrouwen sneller schrijven over een onderwerp als borstkanker, terwijl bij een mannelijke journalist dat lampje niet zo snel gaat branden.”

Ook is het welbekend dat vrouwen in sommige rubrieken minder vertegenwoordigd zijn, zoals de sportjournalistiek. Dat heeft er volgens Dresselhuys niet mee te maken dat ze hier ongeschikt voor zouden zijn, maar dat ze er gewoonweg geen interesse voor hebben. Hiernaast wordt vanuit de sportbladen zelf de vrouwelijke journalisten een halt toegeroepen. “Ik weet ik dat sommige bladen, zoals Voetbal International, dat zij vrouwen bewust uit de voetbaljournalistiek houden. Die voetballers nemen vrouwen toch niet serieus en het is logisch dat de redactie van zo’n blad dan geen zin om iedere keer maar weer te proberen die muur te doorbreken.”

Voor het economische katern geldt volgens Dresselhuys ook; vrouwen zijn er wel geschikt voor, maar missen de interesse, daarom zijn ze ondervertegenwoordigd in die rubriek. “Bij oorlogsjournalistiek, waarvan je zou denken dat het ook een mannenbolwerk is, gaat dit weer niet op. In oorlogsgebieden zitten veel vrouwen, zoals Minka Nijhuis, Stephanie Vaessen. Dat heeft er allemaal mee te maken wat je interesse is.” Verder ziet ze geen verschil in journalistieke werkwijze tussen mannen en vrouwen; ze gebruiken vaak dezelfde bronnen en invalshoeken.

Het interview is volgens Dresselhuys wel een genre waarin het verschil maakt of het door een mannelijke of een vrouwelijke journalist geschreven is. “Ik vind het interview sowieso, en ik mag dit eigenlijk niet hardop zeggen maar ik doe het toch, een wat meer vrouwelijk genre van journalistiek. Het vragen, het heel erg goed luisteren en vragen durven stellen die wat buiten rationele wereld van de geïnterviewde gaan. Vrouwen durven ook vaak eens een keer een domme vraag te stellen, waar je dan een heel aardig antwoord op krijgt.” Mannelijke journalisten willen volgens Dresselhuys tijdens het afnemen van een interview veel meer laten blijken hoe intelligent ze zijn: “Die interviewen vaak enorm hoog van de toren.”

Hiernaast gelooft Dresselhuys dat een bij het interviewen van een man, de vrouwelijke journalist altijd in het voordeel is; de geïnterviewde zou namelijk meer accepteren van een vrouwelijke journalist dan van haar mannelijke collega. “Het gaat vrouwen makkelijker af om ze uitspraken te ontlokken, zeker als naar meer persoonlijke dingen gevraagd wordt. En dan heb ik het niet over artiesten of schrijvers, want die praten toch wel. De mannen die ik interview zijn vaak *captains of industry*, die gaan nu niet gelijk aan je boezem liggen snikken over een moeilijke jeugd.” Ze gelooft ook dat mannen vaak te netjes zijn om bij een vraag die hen niet aanstaat, ook niet te antwoorden. “Het zijn echte heren en ze willen je als dame toch beleefd behandelen en dan

antwoorden ze dus toch maar. Ik zeg altijd dat het een groot voordeel is om als vrouw mannen te interviewen.”

Uit eigen ervaring weet Dresselhuys dat het andersom een heel ander verhaal is; als zij door een man wordt geïnterviewd komt daar vaak een artikel uit dat veel negatiever is dan wanneer zij door een vrouwelijke journalist wordt geïnterviewd. “Ik word natuurlijk vaker neergezet als een takkewijf, tja. En dat wordt, moet ik je zeggen, toch nooit door vrouwen geschreven, maar eerder door een man.”

Over het algemeen wordt er nog al eens geklaagd dat vrouwen op seksistische wijze in de media worden neergezet. Dresselhuys herkent dit probleem. “Er wordt bij vrouwen toch meer geschreven over hoe ze er uitzien en of ze bijdehand zijn ja of nee. En dan wordt het bij vrouwen toch minder aantrekkelijk gevonden als ze heel bijdehand zijn.” Aan de andere kant zijn volgens Dresselhuys ook mannen hier wel eens het slachtoffer van. “Ik heb laatst Wouter Bos geïnterviewd en die zei ‘nou wat er over mijn kontje allemaal niet al geschreven is, daar lusten de honden ook geen brood van.’ Maar Wouter is inderdaad een uitzondering, meestal gaat het in deze gevallen over vrouwelijke achterwerken.”

Wat zou er aan de Nederlandse kranten moeten veranderen, willen zij hun lezers - en dan vooral de vrouwelijke lezers - behouden? Dresselhuys denkt dat mannelijke lezers net zo goed als vrouwelijke lezers meer nieuws uit hun eigen omgeving in de krant willen terugvinden. “Mensen denken: ‘Irak oké, ver van mijn bed, maar wat zich nou net hier om de hoek heeft afgespeeld dat vind ik wel interessant dat zouden ze eens moeten uitzoeken.’ Ik weet uit onderzoeken van vroeger en nu dat mensen toch veel meer geïnteresseerd zijn in binnenlands nieuws en *human interest* dan in buitenlands nieuws en politiek. Men zegt wel vaak anders, maar als ze eerlijk zijn slaan ze die pagina’s buitenlands nieuws en politiek nog wel eens over.”

Met betrekking tot het personeelsbeleid van Opzij kan gezegd worden dat het blad een extreme vorm van positieve discriminatie jegens vrouwen hanteert. Op de redactie werken namelijk alleen maar vrouwen. “Wij hebben het feminisme als uitgangspunt en het feminisme heeft dan weer als uitgangspunt dat de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bevorderd moet worden. Zolang in de journalistiek toch minder vrouwen dan mannen zitten, vind ik dat Opzij een voorkeursbehandeling aan vrouwen moet geven. Als mannen toch overal een streepje voor hebben dan in dit geval niet bij ons.” Ze raadt wel alle jonge journaliste aan om niet gelijk bij een vrouwenblad, maar eerst bij een krant te gaan werken. “Het is voor mij een heel erg leerzame ervaring geweest.”

Mark Deuze

Onderzoek naar en ervaring met de rolverdeling tussen mannen en vrouwen in de journalistiek maakt Mark Deuze een specialist op dit gebied. Hij meent dat de Nederlandse journaliste nog lang niet uitgeëmancipeerd is. De journalistiek heeft zich volgens hem een karakter aangemeten dat voor het gros van de Nederlanders ontoegankelijk en oninteressant is. Dat is te wijten aan de geschiedenis van de journalistiek, want dat is er één van mannen. Zij hebben de journalistieke regels, werkwijze en nieuwscriteria opgesteld, waardoor andere bevolkingsgroepen zoals vrouwen, jongeren en etnische minderheden weinig worden aangesproken. Deze mannelijke dominantie in de

journalistiek ziet Deuze echter niet als een bewuste poging om vrouwen 'erbuiten' te houden: "Dit is geen *conspiracy theory*, dit is gewoon journalistiek als sociaal systeem."

Wel betreurt hij het dat mannen nog altijd de dienst uit maken in de Nederlandse journalistiek. Hierdoor krijgt het harde nieuws vaak voorrang want dat is allemaal mannenterrein geworden in de loop der jaren. Vrouwelijke journalisten zijn over het algemeen meer op zoek naar zogenaamd zacht nieuws. "Dat betekent niet dat vrouwen alleen maar over kindertjes en leuke kleren willen lezen, dat betekent gewoon dat zij ook behoefte hebben aan genuanceerd en meer complex nieuws," aldus Deuze. Maar zacht nieuws wordt niet zo hoog aangeslagen als hard nieuws, terwijl daar juist de meeste vrouwelijke interesses naar uit gaan. "Als journalisten of docenten journalistiek roepen dat het harde nieuws het beste is, dan zeggen ze daarmee dat andere typen van journalistiek minder goed zijn: infotainment op televisie, denk aan populaire tijdschriften en dergelijke, terwijl daar juist allemaal vrouwen werken. Dus op die manier worden vrouwen wel degelijk ondergewaardeerd."

Deuze meent niet dat mannen en vrouwen andere journalistieke kwaliteiten hebben. De vrouwelijke journalistieke identiteit wordt volgens hem deels gevormd doordat ze vrouw is, "maar ook deels doordat ze jong is, nog weinig ervaring heeft net zoals een jongen die net de redactie binnenkomt." Toch hebben mannelijke journalisten volgens hem ook een streepje voor op vrouwelijke journalisten op het moment dat ze voor het eerst de redactie binnenstappen. Daar heerst namelijk een mannelijke cultuur, die voor vrouwen en etnische minderheden moeilijk is om te doorgronden. Dat is volgens Deuze dan ook de belangrijkste reden dat er net zo veel vrouwen de journalistiek verlaten als er binnenkomen: je wilt je gewoon lekker voelen waar je werkt en dat is op zo'n overheersend mannelijke redactie een zware opgave, meent Deuze. Hierdoor kiezen veel vrouwen die aanvankelijk de journalistiek in wilden, voor een baan in de PR of voorlichting omdat de werkplekken daar gebalanceerder zijn. Wat dat betreft vindt Deuze het rapport van het SCP wat te optimistisch: "Die signaleert dat vrouwen doorstromen, en dat is een goede ontwikkeling, en daar ben ik het wel mee eens, maar waar stromen ze door? Op het moment dat de hele hoofdredactie van de NRC, De Volkskrant en De Telegraaf uit vrouwen bestaat, spreek ik van een voorzichtig positieve ontwikkeling."

Als Deuze geconfronteerd wordt met de visie van Cisca Dresselhuys, die meent dat de discussie over emancipatie van de vrouw binnen de journalistiek lichtelijk achterhaald is, reageert hij geagiteerd: "Da's belachelijk, da's echt flauwekul. Ik bedoel, dat zij ergens hoofdredacteur van is..." Daar zit volgens hem het probleem in de Nederlandse journalistiek: "Aan de ene kant zijn er mensen die zeggen dat de vrouwenbeweging geslaagd is, maar aan de andere kant weet ik uit eigen ervaring dat sinds zestien jaar op alle scholen voor journalistiek de overgrote meerderheid van de studenten uit vrouwen bestaat, maar dat in de journalistiek zelf nog steeds 60 tot 70% mannen rondlopen. Nou, dat kan dus gewoon helemaal niet."

Deuze ziet echter wel in dat vrouwen het zelf misschien niet zo noodzakelijk vinden als hij om een nieuwe emancipatiegolf in gang te zetten. Hij herinnert zich uit zijn eigen onderzoek dat vrouwen redelijk neutraal aankijken tegen de meerderheid van mannen op hun redactie. Ook toen die vrouwen geconfronteerd werden met het salarisverschil tussen mannelijke en vrouwelijke

journalisten dat zijn en ander onderzoek had aangetoond, bleven zij opvallend onverschillig. “En dat is wel een belangrijk punt, want je kan wel gaan roepen ‘alles moet gelijk’ maar als vrouwen daar zelf het verschrikkelijke nut niet van inzien of als iets wat te maken heeft met de rechten van mannen vrouwen, dan kun je er verder ook niet zo heel veel aan doen,” aldus Deuze.

Toch vindt Deuze het noodzakelijk dat de positie van de vrouw in de journalistiek verbetert. Niet zozeer om tegemoet te komen aan het gelijkheidsideaal, maar om de complexe samenleving een dienst te bewijzen. Steeds meer Nederlanders herkennen zich niet meer in de Nederlandse journalistiek: er is steeds meer behoefte aan nieuws dat aansluit bij de eigen belevingswereld en dat is volgens Deuze de belangrijkste reden waarom vrouwen het harde nieuws niet het belangrijkste vinden. “Een van de manieren die de journalistiek kan toepassen om daaraan tegemoet te komen, is om zelf meer representatiever te worden naar die samenleving toe, om meer te gaan lijken op die samenleving.”

Wat dat betreft heeft de Nederlandse journalistiek nog veel werk voor de boeg. Want een groot deel van dat proces vindt van nature plaats, maar een groot deel vraagt om een actief beleid, vindt Deuze. Het representatiever maken van de journalistiek zit hem in twee dingen: “Aan de ene kant de redactie diverser en representatiever maken en aan de andere kant een actief redactioneel beleid ten opzichte van nieuws en nieuwskeus.” Hij ziet in dat dit proces niet zonder slag of stoot zal verlopen. “Je hebt het over culturen die al 100, 200 jaar hetzelfde doen, die kan je niet zomaar 1, 2, 3 veranderen door er een stel vrouwen bij te zetten. Of een stel Turken of Marokkanen of zo. Dat is een lange termijn proces en dat begint voor mijn gevoel op de School voor Journalistiek.”

3. De krant van haar

Deuzes mening wordt gedeeld door Jacqueline Nienhuis, chef bijlagen van de Haagsche Courant. Nienhuis zat in de hoofdredactie van de *De krant van haar*, de eenmalige uitgave van de Haagsche Courant die alleen door vrouwen werd gemaakt. Zij vindt dat de ideale redactie bestaat uit een mix van alle leeftijdscategorieën, geslachten en afkomsten die de samenleving die ze afspiegelt rijk is. Op die manier worden alle bevolkingsgroepen gerepresenteerd, herkennen ze zichzelf in het nieuws dat ze lezen en zal het ze ook meer aanspreken. Op dit moment is dat bij de Haagsche Courant nog niet het geval. De krant telt 30 vrouwelijke medewerkers, tegen 120 mannelijke. “We hebben ook maar één vrouwelijke chef, en dat ben ik,” aldus Nienhuis.

Een krant die alleen door vrouwen gemaakt werd, moest voor één keer verandering brengen in dit patroon. Het idee om een ‘vrouwenkrant’ te maken kwam van de stadsredactie en spoorde de hoofdredactie aan om het experiment een kans te geven. 7 maart 2003, de dag voor de publicatie van de krant, begon als alle andere dagen op de redactie van de Haagsche Courant, alleen was het geheel aan de vrouwen om te bepalen hoe de krant eruit zou komen te zien. “Helaas hadden we niet genoeg vrouwen op de redactie om het helemaal zelf te kunnen doen, dus er waren wel mannen die ook aan de krant meewerkten. Maar die voerden dan alleen uit wat wij, de vrouwen, bedacht hadden.”

En wat ze bedacht hadden, waren vooral stukken en artikelen met een “menselijker” karakter dan doorgaans in de krant verschenen. “Ook hadden we ervoor gekozen om meer vrouwen op de foto’s te laten verschijnen,” aldus Nienhuis. De artikelen die deze dag in de krant verschenen

droegen titels als; 'Tegen haantjesgedrag kan geen vrouw op', 'Dagelijks 1400 vrouwen dood bij bevalling' en 'Bij vrouwen sudderen conflicten veel langer door'. In deze en de andere stukken van 8 maart was dus een geheel andere invalshoek aanwezig dan collega-journalisten en lezers gewend waren. Wat betreft werkwijze waren er volgens haar weinig verschillende met de 'normale' gang van zaken op de redactie.

De reacties op *De krant van haar* waren wisselend. "Maar over het algemeen waren de reacties erg positief," weet Nienhuis. "Vooral de lezers waren er erg over te spreken. Die hadden zoiets van: 'doe mij elke week maar zo'n krant!'" Maar daar gaat de Haagsche Courant niet aan beginnen. "Dan wordt het te veel een kunstje," vreest Nienhuis. Sommige mannelijke redactieleden zagen weinig tot geen verschil met hoe de krant normaliter verschijnt, andere vonden het reuze interessant of zagen er zelfs het nut niet van in.

Net als Mark Deuze vindt ook Jacquelin Nienhuis het jammer dat de dagbladwereld nog steeds een "mannenwereld" is. "Maar ik ga niet beweren dat mannen betere journalisten zijn dan vrouwen of andersom. Op sommige vlakken zijn ze gewoon anders." De Haagsche Courant van 8 maart heeft in ieder geval bewezen dat vrouwen beter in staat zijn het publiek aan te spreken, zoals Mark Deuze ook betoogt. Maar ook Nienhuis ziet een geheel vrouwelijke redactie niet als oplossing voor het 'ontoegankelijkheidsyndroom' waaraan veel dagbladen lijden. "Pas als de redactie net als de samenleving uit evenveel mannen, vrouwen, allochtonen en homo's bestaat, is de krant daadwerkelijk een afspiegeling van de samenleving. En dat zie je dan ook terug in de krant," meent Nienhuis.

Toeschouwer

In zijn artikel "Haagsche Courant maakt *De krant van haar*" in *De Journalist*, beschrijft Frans Oremus hoe hij als toeschouwer op de redactie de vervaardiging van de vrouwenkrant heeft ervaren. Bij het polsen van de reacties van redacteuren van de krant kwam hij verschillende tendensen tegen. Een vrouwelijke assistent-chef vertelde hem dat er onder de mannelijke journalisten nogal wat grapjes over de vrouwen aan de top van de krant werden gemaakt. "Zo van: 'als het vandaag oorlog wordt krijgen we morgen alleen maar zielige kindertjes in de krant'. Ik vind dat het moet kunnen, die grapjes, maar het geeft wel aan dat het nog niet erg geaccepteerd is wanneer vrouwen de baas zijn. Ik vind dit initiatief wel goed. Ten eerste omdat het slecht gaat met de kranten, en dit toch positieve publiciteit genereert. Daarnaast hoorde ik net dat de beloning van vrouwen slechter is dan die van mannen. Als dat echt zo is, zijn dit soort acties nog steeds nodig.'

Dat vrouwen als leidinggevende journalisten nog steeds geen algemeen geaccepteerd fenomeen zijn, merkt Oremus wel uit de redacties van sommige journalisten. "Een enkeling nam zelfs vrij op 7 maart, omdat ie 'geen zin had in die onzin'," schrijft hij. Hoofdredacteur Peter ter Horst is daarentegen erg positief over het initiatief van een vrouwenkrant. Uit ervaring weet hij dat dergelijke initiatieven erg op prijs worden gesteld door de lezers. Dit riep bij ter Horst en andere journalisten vragen op: "is de machtsstructuur dan nog zo bepalend; en hoe kunnen we dat verbeteren? Alleen al om die reden heb ik het idee - afkomstig van de Haagse stadsredactie - onmiddellijk omarmd."

Op de ochtendvergadering van 7 maart gingen de vrouwen de mogelijke onderwerpen langs. “De drie mannelijke chefs die zijn aangeschoven - dit was eigenlijk niet de afspraak, het zou een vrouwenvergadering worden - geven als reden voor hun komst dat de krant van maandag ook alvast moet worden besproken. De vrouwen zijn het niet met hun aanwezigheid eens, maar grijpen niet in. Ze zullen toch pas tegen de avond bekend maken wat de opening van de krant wordt,” schrijft Oremus. Uiteindelijk werd er gekozen voor humane onderwerpen zoals over het feit dat medicijngebruik door vrouwen meer bijwerkingen tot gevolg heeft dan bij gebruik door mannen. Daarnaast was er ruimte voor inbreng van de lezer. De dagen ervoor had die namelijk kunnen kiezen tussen drie onderwerpen waarover ze meer wilden lezen in ‘de krant van haar’: “sociale dienstplicht, de keuze van vrouwen voor een traditioneel mannenberoep en de invloed van vrouwelijke stedenbouwkundigen. De keuze van de lezers ging uit naar sociale dienstplicht. Vervolgens ging een redacteur op pad.”

Vooraf de vrouwelijke lezers waren blij met deze draai, merkt Oremus op. Hij laat redactrice Trudy van der Wees aan het woord die zegt: “Veel vrouwen zeggen dat ze meer artikelen hebben gelezen dan anders. We hebben duidelijk één lezersgroep beter bereikt dan anders, maar het roept wel de vraag op of we een andere groep hebben afgestoten.” Hoofdredacteur ter Horst is tevreden met het resultaat. “Het verschil zat vooral in de onderwerpkeuze en niet in de toon of aanpak van de verhalen. In de evaluatie zullen we het hebben over zaken als het vervolgen van het verhaal op bestelling en de keuze voor de nieuwsopening. Moeten we hier vaker voor kiezen of was het een aardig bericht voor de binnenlandpagina’s?” aldus Ter Horst.

Prominente rol

Een initiatief als *De krant van haar* is omdat het slechts een eenmalige actie was, niet van grote invloed op de rolverdeling in de journalistiek. Wel toont het aan dat de heersende opvatting over dit onderwerp nog steeds ouderwets is. Dergelijke initiatieven kan de journalistiek wel tot het inzicht brengen dat vrouwen een onmisbare schakel zijn bij het daadwerkelijke bereiken van de lezer. De gemiddelde lezer zit niet te wachten op nieuws dat alleen de vragen ‘wie’, ‘wat’, ‘waar’ en ‘wanneer’ beantwoordt, maar vooral het ‘hoe’ en ‘waarom’ zijn belangrijk. Door vrouwen een prominentere rol in de redactie van journalistieke media te geven, kan beter aan deze behoefte worden beantwoord. Hetzelfde geldt voor andere bevolkingsgroepen zoals allochtonen en jongeren. Hiermee komen we weer terug bij het representatieargument van Deuze: de journalistiek moet meer gaan lijken op de samenleving waar ze voor schrijft.

4. Eigen visie

Nu deze bronnen uitgebreid aan het woord zijn geweest, hebben we voor onszelf een eigen visie op het 'vrouwelijke vraagstuk' gevormd.

Marjolein Knuit

Na Mark Deuze en Cisca Dresselhuys te hebben gehoord, is voor mij duidelijk waar het knelpunt van het vraagstuk ligt: de journalistiek bereikt steeds minder mensen omdat ze in geen enkel opzicht lijkt op de samenleving waarvoor ze schrijft. Zoals Deuze terecht opmerkt, kan hier op twee manieren verandering in gebracht worden. Ten eerste moeten redacties evenveel alloctonen als homo's, mannen en vrouwen uit alle leeftijdscategorieën aantrekken. Daarnaast is het belangrijk dat er een actief redactioneel beleid voor nieuws en nieuwskeuze is. Projecten als *De krant van haar* bewijzen dat vrouwelijke journalisten beter in staat zijn het publiek te bereiken dan hun mannelijke collega's. Als zij willen dat hun kranten gelezen worden, zullen zij toch echt een stapje opzij moeten doen voor de vrouw. Het dalende aantal krantenabonnees wijst er al op dat het tijdperk waarin het harde nieuws de voorpagina's vulde zijn einde nadert. Het is tijd dat de "white middleclass heterosexual male" zoals Diekerhof die beschrijft, inziet dat de lezer niet zit te wachten op berichtgeving die verder gaat dan de vijf w's, maar op nieuws dat verder gaat en aansluit bij hun belevingswereld. Tot nu toe streeft de vrouw de man daarin voorbij. De oplossing ligt echter niet alleen in het stimuleren van de doorstroom van vrouwen in de studie journalistiek en in het vak zelf. De journalistiek als meneer moet zijn nieuwscriteria verschuiven naar dieper en alledaags nieuws.

Moniek Poerstamper

Eén ding staat als een paal boven water; in de dagbladjournalistiek zijn vrouwen in aantallen ondervertegenwoordigd. Dit geldt echter voor veel beroepsgroepen, alleen in de zorg zijn de verhoudingen omgekeerd. De vraag is; wat betekent deze ondervertegenwoordiging voor de journalistiek? Klopt de aanname van Mark Deuze dat de mannelijke dominantie de krant oninteressant maakt voor een heleboel (vrouwelijke) lezers?

In mijn optiek gaat dit verhaal maar voor een deel op. Het valt inderdaad op dat Haags nieuws, ook al is het niet bijster interessant, altijd de krant haalt. Dit lijkt een eeuwenoude conventie en omdat de Haagse politiek en pers vooral uit mannen bestaat, kun je wel zeggen dat dit een mannelijke conventie is. Ook vind ik de wens van veel vrouwelijke lezers om meer achtergronden in de krant terug te vinden heel redelijk. Om het gehele nieuwsbericht te kunnen verwerken zijn deze achtergronden minstens zo belangrijk als het nieuwsfeit zelf.

Maar verliest de krant niet juist haar waarde als zij zich zoveel gaat richten op human interest, regionale weetjes en achtergronden? Ik zie de krant juist in de eerste plaats als verspreider van hard nieuws. Als ik behoefte heb aan achtergrondverhalen en human interest koop ik een weekblad als *Vrij Nederland* of *HP/De Tijd*.

Het hanteren van positieve discriminatie om maar meer vrouwen in de journalistiek aan het werk te zetten is denk ik geen oplossing. In de organisatie moeten vrouwen wel meer mogelijkheden krijgen om naar de top te kunnen komen. Als vrouwelijke journalisten meer beslissingsbevoegdheid krijgen (in hoofdredacties dus) zal de krant misschien eerder die verandering doormaken naar een wat persoonlijker karakter met meer achtergronden en nationaal nieuws. Maar als de lezersaantallen teruglopen zullen die oudere, blanke hoofdredacteuren het waarschijnlijk ook wel snel doorhebben; sommige van de aloude nieuwscriteria moeten op de schop. Zo hoeft bijvoorbeeld niet ieder klein Haags nieuwtje op de voorpagina!

- **6. Bronvermelding**

Documentaire bronnen:

Emancipatiemonitor 2002. Sociaal en Cultureel Planbureau, Centraal Bureau voor de Statistiek. Den Haag, november 2002

Deuze, Mark. *De verhouding M/V in de journalistiek*. 4 juni 2004.
<http://forum.volkskrant.nl/weblog/stories.php?story=04/06/04/9984439>

Diekerhof, Els, Mirjam Elias en Marjan Sax. *Voor zover plaats aan de perstafel*. Vrouwen in de dagbladjournalistiek, vroeger en nu. Amsterdam, 1986.

Merens, Ans. *Midden in de media. Meer vrouwen in de journalistiek*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Den Haag, augustus 2003.

Oremus, Frans. *Haagsche Courant maakt 'De krant van haar'*. *De Journalist*, maart 2003.

Gesproken bronnen:

Cisca Dresselhuys; hoofdredacteur Opzij: in een telefonisch gesprek op 15 november.

Mark Deuze; hoogleraar UVA massamedia: in een telefonisch gesprek op 19 november.

Jacqueline Nienhuis; chef redactie Haagsche Courant: in een telefonisch gesprek op 22 november.